

Σέρβοι: κάθοδος και εγκατάσταση στη Βαλκανική χερσόνησο (Στράτος Θεοδοσίου, Καθηγητής Ιστορίας & Φιλοσοφίας της Αστρονομίας Πανεπιστημίου Αθηνών)

/ Πεμπτούσια

Image not found or type unknown

Γύρω 6ο αιώνα «εγκατέλειψαν» οι Σέρβοι τη βόρεια των Καρπαθίων περιοχή, όπου αρχικά ήταν εγκατεστημένοι, για να δημιουργήσουν μια νέα πατρίδα νοτιότερα, στην κάτω όχθη του ποταμού Δούναβη.

Η Βυζαντινή αυτοκρατορία, στα χρόνια του Ιουστινιανού Α΄ (527-565), βρισκόταν στην πιο μεγάλη ακμή της. Τα θησαυροφυλάκιά της ήταν γεμάτα, μετά από τη συνετή οικονομική πολιτική του αυτοκράτορος Αναστάσιου Α΄ (491-518), ενώ και ο στρατός της, με επικεφαλής τους ικανούς στρατηγούς Βελισάριο και Ναρσή,

ήταν ισχυρότατος και αξιόμαχος.

Ο Ιουστινιανός Α΄ με τη μεγαλεπήβολη μεν, ανεδαφική δε, επεκτατική πολιτική του προς τη Δύση επιθυμούσε να ανασυστήσει την πάλαι ποτέ Ρωμαϊκή αυτοκρατορία με την ανακατάληψη του δυτικού τμήματός της (*reconquista*), αφού είχε κλείσει ειρήνη με τους Πέρσες (532). Κατ' αυτόν τον τρόπο άρχισαν οι εικοσαετείς επεκτατικοί πόλεμοι του Βυζαντίου εναντίον των Οστρογότθων στην Ιταλία, των Βησιγότθων στη Νότια Ισπανία και των Βανδάλων στην Αφρική.

Σύμφωνα με τον σπουδαίο Ρώσο βυζαντινολόγο Γκεόργκιγιε Οστρογκόρσκι (Georgi Ostrogorsky, 1902-1976), διευθυντή του Βυζαντινολογικού Ινστιτούτου της Σερβικής Ακαδημίας Επιστημών (1948-1976): Οι εικοσαετείς πόλεμοι στη Δύση είχαν απογυμνώσει τα σύνορα του Δούναβη και είχαν παραλύσει την αμυντική δύναμη της αυτοκρατορίας απέναντι στους Πέρσες (Ιστορία του Βυζαντινού κράτους, τόμ. Α΄, 1978, σελ. 136).

Επίσης, όπως αναφέρει ο ιστορικός αναλυτής Στυλιανός Τζιαμτζής: Η εγκατάλειψη του σοφού σχεδίου του Αναστασίου Α΄, δηλαδή της περιπολίας πολεμικών πλοίων κατά μήκος του Δούναβη, που δρούσαν αποτρεπτικά σε κάθε απόπειρα εισβολής, κόστισε ακριβά στην ασφάλεια της αυτοκρατορίας (Το άγνωστο Βυζάντιο, Αέροπος, 2007, τεύχ. 73, σελ. 18).

Πραγματικά, οι βόρειες επαρχίες της Ανατολικής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας παραμελήθηκαν, ο στρατός στις περιοχές αυτές μειώθηκε αριθμητικά και το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα να εγκατασταθούν εκεί ασιατικοί λαοί, όπως οι μογγολικής καταγωγής Άβαροι, προερχόμενοι από τις ασιατικές στέπες. Οι Άβαροι με τις επιδρομές τους ήταν ένας συνεχής κίνδυνος για την αυτοκρατορία, ενώ ο εκεί αριθμητικά μικρός και καταπονημένος βυζαντινός στρατός δεν μπορούσε εύκολα να τους αναχαιτίσει. Πιθανότατα, μαζί με τους Άβαρους έφτασαν εδώ και οι πρώτοι Σλάβοι, από περιοχές πάνω από τη Μαύρη Θάλασσα, ως υποταγμένοι λαοί στους Άβαρους και υποχρεωτικά σύμμαχοί τους.

Οι Σέρβοι, σερβικά Σρμπι (Srbi), φαίνεται ότι γύρω στον 6ο αιώνα «εγκατέλειψαν» τη βόρεια των Καρπαθίων χώρα, όπου αρχικά ήταν εγκατεστημένοι, για να δημιουργήσουν μια νέα πατρίδα νοτιότερα, στην κάτω όχθη του ποταμού Δούναβη. Ήταν η εποχή της σταδιακής και μάλλον ειρηνικής διείσδυσης των διαφόρων νομαδικών σλαβικών φύλων στα εδάφη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Το γεγονός αυτό μαρτυρείται από τον Βυζαντινό ιστορικό Προκόπιο (490/507-562) στο Περί κτισμάτων έργο του, αλλά και από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Ζ΄ τον Πορφυρογέννητο (913-920 και 944-959), ο οποίος, για πρώτη φορά, ονομάζει τον λαό που εξετάζουμε «Σέρβλους» [Περί Θεμάτων (De Administrando Imperio) 3.14,

32-153].

Στα επόμενα χρόνια άρχισε ο μαζικός εποικισμός των βυζαντινών επαρχιών της Βαλκανικής χερσονήσου από τα σλαβικά νομαδικά φύλα. Αυτή η σταδιακή και ειρηνική διείσδυση των νομάδων Σλάβων στις βυζαντινές επαρχίες αντιμετωπίστηκε με κατανόηση από τους Βυζαντινούς, οι οποίοι αφενός μεν δεν θεωρούσαν απειλητική την εν γένει εκεί παρουσία τους, αφετέρου δε χρειαζόνταν εργατικά και αγροτικά χέρια για τις υπάρχουσες, κάτω από τον Δούναβη, τεράστιες εκτάσεις γης. Άλλωστε η αυτοκρατορία, όπως ήδη αναφέραμε, έως τους χρόνους του βασιλιά Ηράκλειου (610-641), ήταν απασχολημένη με τον περσικό κίνδυνο, που πραγματικά αποδείχτηκε καταστρεπτικός, και ουσιαστικά δεν θεωρούσε ως κίνδυνο τη διείσδυση των σλαβικών φύλων στα βόρεια σύνορά της. Λίγα χρόνια αργότερα, η εξασφάλιση της ειρήνης στα βόρεια σύνορα της αυτοκρατορίας ήταν επιτακτική, αφού ο βυζαντινός στρατός είχε να αντιμετωπίσει έναν άλλον ισχυρό εχθρό από την Ανατολή, τους Άραβες!

Τα σερβικά πριγκιπάτα (ζουπανίες)

Στα τέλη του έβδομου αιώνα οι Σέρβοι, οι οποίοι αποτελούν κατά κύριο λόγο το αντικείμενο του βιβλίου, βρίσκονταν εγκατεστημένοι σε μια ορεινή περιοχή που οριζόταν από τους ποταμούς Ίμπαρ στα ανατολικά, Νέρετβα στα νοτιοδυτικά, Μπόσνα στα δυτικά και Σάβα στα βόρεια. Δηλαδή, εκείνη την εποχή, στα τέλη του έβδομου αιώνα, όλες αυτές οι φυλές με τη γενική ονομασία Σέρβοι, εγκαταστάθηκαν μόνιμα στις περιοχές μεταξύ της Αδριατικής Θάλασσας και του Β.Α. τμήματος της σημερινής Βοσνίας, και αντιστοίχως του Β.Δ. μέρους της σημερινής Σερβίας. Αρχικά, ήταν οργανωμένοι σε μικρές ηγεμονίες σε ανεξάρτητες περιοχές, τις ζούπες, που τις διοικούσαν οι λεγόμενοι ζουπάνοι (zupans), δηλαδή οι αρχηγοί της φατρίας ή τοπάρχες, και οι κνεζ (knez), δηλαδή οι πρίγκιπες. Η κοινωνική πολυδιάσπασή τους σε μεγάλα νομαδικά φύλα (zadruga) περιόριζε την απειλή προς το Βυζάντιο, ωστόσο δυσχέραινε τον εκχριστιανισμό τους και έτσι τη διαδικασία αφομοίωσής τους από τον τοπικό χριστιανικό πληθυσμό. Οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου, όπως αναφέραμε ήδη, από την εποχή του Ηράκλειου Α΄ (610-641) και μετέπειτα, επιθυμούσαν διακαώς τον εκχριστιανισμό των Σλάβων και ιδιαιτέρως των Σέρβων, γεγονός που θα δρούσε θετικά στην οργανική ένταξή τους στη ζωή της χριστιανικής Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Κατά διαστήματα οι σερβικές ζουπανίες ενώνονταν σε εύθραυστες συμμαχίες-κράτη, που τότε τα διοικούσαν οι λεγόμενοι μεγάλοι ζουπάνοι. Αυτά ήταν η Ζέτα (Zeta) ή Διόκλεια (Doclea ή Duklja), δηλαδή το σημερινό Μαυροβούνιο, η Ράσκα (Raška ή Rascia), η Νέρετβα (Neretva), η Παγκάνια (Paganja), η Κονάβλη (Konavli),

η Ζαχούμλιε (Zachlumia ή Zahumlje), δηλαδή η σημερινή Ερζεγοβίνη, και η Τραβούνια (Travunia) για να αναφέρουμε τα κυριότερα.

Αρχικά, ως μεγάλοι ζουπάνοι έχουν καταγραφεί στη σερβική ιστορία ο Ντέρβαν (Dervan, †626), ζουπάνος της Λευκής Σερβίας και, μετά κάποιους άγνωστους-ανώνυμους ζουπάνους, αναφέρεται ο Βίσεσλαβ Α΄ (Višeslav I, 780-800), ηγέτης των περιοχών Τάρα (Tara), Πίβα (Piva) και Λιμ (Lim), που κατόρθωσε, για ένα διάστημα, να ενώσει τις σερβικές φυλές στο κρατίδιο της Ράσκα (Raška). Ακολούθησαν οι ζουπάνοι Ράντοσλαβ (Radoslav, 800-822) και Πρόσιγκοϊ (Prosiĝoj, 822-836), ο γιος του οποίου ο πρίγκιπας Βλάστιμιρ (Vlastimir, 836-850), ίδρυσε τον Οίκο των Βλαστιμίροβιτς (House of Vlastimirović, 836-1016).

Η οργάνωση των διεσπαρμένων νομαδικών σερβικών φύλων στη Βαλκανική χερσόνησο ήταν αναγκαία, ιδιαιτέρως μετά την επεκτατική πολιτική των Βουλγάρων στην ευρύτερη περιοχή κατά τον 8ο αιώνα. Μέχρι τότε οι Σέρβοι αναγνώριζαν τη βυζαντινή επικυριαρχία στην περιοχή και διατηρούσαν ειρηνικές σχέσεις με τις διοικητικές αρχές της αυτοκρατορίας και τους τοπικούς πληθυσμούς.

Παρατήρηση: Το παρόν κείμενο αποτελεί απόσπασμα από το νεοεκδοθέν βιβλίο του Αν. Καθηγητή του Παν/μίου Αθηνών, Στράτου Θεοδοσίου, «BYZANTIO ΚΑΙ ΣΛΑΒΟΙ - Η ιστορική πορεία των βαλκανικών κρατών από την κάθοδο των σερβικών φύλων στα Βαλκάνια έως την άλωση της Κωνσταντινούπολης»